

Dân ta xưa có câu “mặt ngày nên nghĩa”, lại có câu “nhật tảo vi sư, bán tảo vi sư” (mặt chiếu cũng là thầy, nĩa chĩa cũng là thầy), huống hồ thầy đã dạy trò, trò đã học thầy suốt 3-4 năm. Từng đó thời gian, bao nhiêu kỉ niệm thầy, bao nhiêu kỉ niệm vui buồn giữa thầy và trò, gần với tuổi thơ mặt đi không trở lại của con người.

Vì thế không phải khách đi đò đã sang sông là không bao giờ trở lại bến cũ và người lái đò chỉ bao nhiêu khách qua sông, rồi không nhớ gì về những người khách quý đã mặt lặn đi trên chuy đò của mình. Không! quan hệ giữa thầy và trò không giống như quan hệ giữa người lái đò và khách đi đò (dù chủ là ai) mà có ý nghĩa cao hơn nhiều vì đây là quan hệ giữa người có trách nhiệm giáo dục đào tạo và những người được thầy hướng dẫn giáo dục đào tạo đó. Phải đúc tạc sâu trong lòng người thầy, vun trồng từ hàng nghìn năm của dân tộc đã thấm sâu trong huyết quản của mỗi người dân Việt, vì thế quan hệ đó còn sống mãi trong tâm hồn người dạy, người học nên sau khi đã rời xa mái trường, có khi đến tận cuối đời.

Xét về lý, thầy đã làm xong nghĩa với xã hội của mình mà trò cũng không còn liên quan gì đến người đã đào tạo mình, vì trò lại phải có nhiệm vụ mới, quan hệ mới với người học tiếp, công tác mới. Tuy vậy, trong nhu cầu lĩnh vực mới, những quan hệ mới, với những tác cách mới, họ vẫn còn có thể gặp nhau và có khi còn phải quan hệ với nhau. Vì vậy, mối quan hệ thầy – trò sau khi học trò đã ra trường vẫn còn tiếp tục và đời học thầy và trò phải có sự ràng buộc thích hợp với hoàn cảnh mới, thích hợp với đời sống và tình cảm của con người.

Trước nhất, nói về quan hệ thầy trò trong quan hệ với bản thân mỗi người. Tôi nói quan hệ với bản thân vì ngay trong các trường học sau khi chia tay, thầy trò không bao giờ gặp nhau thì trong tâm tưởng họ vẫn nghĩ đến nhau. Trong đời chúng ta, ai chăng có lúc nhớ đến mặt vài thầy cô

giáo cũ, mất vài học trò cũ và những kẻ niếm thầy trò này từng có lúc sống ở trong lòng ta, những mất tài sản tinh thần quý giá của ta. Xưa từng có chuyện những người học trò đã thành danh bằng chính mất ngày những thầy giáo cũ và trở về mái trường xưa để gặp thầy, dù chỉ lần. Chúng ta còn nhớ câu chuyện học ngày như: “Thầy ơi! em là Cacán đây” kể chuyện người học trò thành danh trở về thăm thầy giáo cũ. Rồi chuyện cô học trò nhớ khi trở thành bác học đã về thăm người thầy đầu tiên của mình. (Người thầy đầu tiên – Aimatop)

Đây tôi muốn bàn về quan hệ thầy – trò sau khi trò đã ra trường, với những chuyện đang diễn ra hàng ngày, trong thời điểm sống, trong các mối quan hệ đang diễn ra xã hội đương thời.

Quan hệ đó thường diễn ra như sau:

Trường hợp thứ nhất: Một số học sinh sau khi ra trường, không nhớ về trường cũ, thầy cô giáo cũ nữa, không mất lòng và thăm trường cũ dù trong những dịp hội trường, những ngày kẻ niếm lòng của trường đã được thông báo rộng rãi và bên bè bạn học giỏi, có thể vì mục đích gì đó (không thành đạt), những cũng có thể vì... vô cớ, mất căn bản nên có nhiều học sinh ta từng học trong xã hội đương đại.

Trường hợp thứ hai, phần lớn học sinh là trong những dịp hội trường, hội lớp, học sinh cũ thường hội họp, có một mất số thầy cô giáo cũ đến gặp mặt. Đây là dịp thầy trò, bè bạn gặp nhau rất vui vẻ, cùng ôn lại kẻ niếm cũ, cùng thăm hỏi nhau về cuộc sống hiện tại. Đó là một dịp quán tửt dịp trường có trong xã hội ta và có tính cộng đồng cao. Các dịp đồng môn đó còn có kế hoạch thông tin cho nhau về tình hình thầy, bạn và tiếp tục thăm hỏi khi thầy, bạn có việc gì, việc học, đó là điều rất tửt làm cho mọi người gặp nhau học và có thêm niềm vui trong cuộc sống.

Cá biệt, có học sinh tình cờ gặp thầy cô giáo cũ trên đường thì đi, tránh mặt vì sợ thầy cô giáo nhớ về...Thậm chí có học sinh oán hận thầy giáo khi xưa đã từng phớt lờ mình vì lợi gì đó nên có hành động căm ghét “trả đũa” như xui bạn gọi tên thầy cô giáo giữa đường, giữa phố rồi căm hận nhau. Ta lo ngại rằng những trường học vô văn hóa, vô đạo đức này mà chỉ bàn đến những con người bình thường có đạo đức, có văn hóa trong quan hệ với các thầy cô giáo cũ của mình.

Ngày 20/11 hàng năm, nhiều thầy cô giáo được tiếp đón những người khách quý là những học trò cũ đã học mình từ vài chục năm về trước, trong đó có nhiều người đã đóng góp, đã thành

danh và đời này thì tất cả chúng ta không chỉ có tác động đến người đời với thầy mà cả đời với trò vì nói như ai đó, trong hạnh phúc, tình yêu, cho cũng chính là nhận, huống chi đây lại là sự đền đáp và hạnh phúc là sự nêu gương đời với thầy học sau.

Bản thân thầy không mong chờ sự đền đáp vì xét cho cùng mình dạy trò cũng vì nghĩa với xã hội, nhưng nếu lúc nào đó nhận được sự đền đáp thì đó là một quà tặng của cuộc sống, một thứ “của đời dành” với tình thầy trò.

Trên đời, mỗi người có một con đường, một số phận, học trò thuộc thầy học mỗi, có đời kiêu phát triển hơn trên nhiều lĩnh vực của cuộc sống, còn thầy thì học trò mãi trên bậc giảng cũ với cấp học cũ. Vì thế không khi nào sinh trong thầy sự mặc cảm, tự ti, còn trong trò có thể mặc cảm “thầy học”. Cả hai thầy mặc cảm đó đều nên loại bỏ vì mỗi người có một hoàn cảnh, một nhiệm vụ do xã hội quy định, thậm chí một người đã được xã hội phân mã hóa. Tiêu chí đánh giá con người là trên công việc và đức độ, trên công việc đang làm. Một ông chủ tịch thành phố hoàn thành không tốt chức trách thì không được đánh giá cao bằng một người thợ rèn cùn cù lành nghề, hàng ngày cho ra lò nhiều sản phẩm dao, kéo bén sắc. Nói như thế không có nghĩa là người thầy không phát triển, không cần phát triển. Người thầy dạy từ học 30 năm không thể dạy bằng một người nghiệp vụ hành nghề mới có 10 năm. Với trình độ văn hóa cũng vậy, người thầy từ học ngày xưa tốt nghiệp sơ phạm sơ cấp (7+1) nay cũng nên có trình độ ĐH Sơ phạm. Như thế, trong con mắt của trò cũ, người thầy càng lên cao hơn và tình cảm môn phật cũng nhiều hơn. Thầy giáo văn cũng vậy và học sinh ai học, thầy vẫn phải sống nhiều, hiểu nhiều, đức nhiều... nếu không khi gặp lại trò cũ đã trôi qua đường đời và đức độ nâng cao trình độ, thầy không hòa nhập được và câu chuyện giữa thầy và trò trở nên nghèo nàn tẻ nhạt.

Một khác, thầy và trò gặp nhau sau khi trò ra trường, có khi trên những công việc hoàn toàn khác, với tư cách hoàn toàn khác.

Ví dụ trò cũ có con đang học thầy cũ thì ngoài quan hệ thầy trò cũ còn có quan hệ môn đệ giữa phật huynh và thầy giáo. Vậy phải nghĩ sao cho đúng quan hệ môn đệ đó, vì lợi ích giáo dục con mình. Trò không vì tình cảm thầy trò cũ mà yêu cầu thầy nên nghĩ về con mình và thầy cũng không vì tình cảm môn đệ mà nuông chiều con của trò. Trái lại làm sao môn đệ quan hệ đó được đời của con như một bi kịch – tất nhiên – càng làm cho nó tẻ nhạt, kính môn đệ học sinh và cả gương tu dưỡng học tập.

Có khi thầy phải quan hệ với trò cũ như một công dân với người có chức trách của nhà nước. Trong trường hợp này thầy phải tìm cái quan hệ thầy – trò mà để đi và để nghĩ gì quy tắc công việc trên công việc và công dân, trong phạm vi nguyên tắc. Chính từ thế đó càng làm

cho trò cảm phục, suy nghĩ và ghi quy tắc thầy vào đầu, có tình có lý. Nên nhớ rằng trong đáy lòng người học trò, một người Việt Nam vẫn có truyền thống duy cảm, thì tình cảm thầy trò cũ vẫn có một vị trí đáng kể. Còn nếu người học trò đó hoàn toàn gột bỏ tình cảm mà chỉ một mặt xé theo lý thì người trò đó cũng nên xem lại mình ngay cả trên cơ cách người cán bộ nhà nước chỉ cần nói trên cơ cách người học trò cũ. Bao giờ cũng vậy, đặt lý thì phải có tình. Lại nữa, người thầy cũ khi đó là người dân, mà người dân thì được quy định bởi những quy định của chính đáng của công dân đã được pháp luật quy định.

Một trường học phải như nhà là theo sự phát triển của xã hội, có khi người thầy cũ trở thành trò của người học trò cũ. Trong trường học này có hai mối quan hệ lồng vào nhau, quan hệ thầy cũ – trò cũ, quan hệ thầy mới – trò mới, nhưng đây quan hệ mới phải đặt lên hàng đầu, nhất là trong các yêu cầu của giáo dục, của trau dồi kiến thức. Người thầy khi đó hãy nên ai hết phải gương người trong học tập, nghiêm túc thực hiện yêu cầu học tập và không mong chờ (chờ không đòi hỏi) một sự chi trả. Đã có câu chuyện thầy làm bài yêu, trò cũ (lúc này là thầy dạy) đã nâng điểm, nhưng thầy cũ (lúc này là trò) đã xin rút điểm cho đúng thực chất của bài làm. Người trò cũ càng cảm thấy cảm phục thầy với ý nghĩ “thầy vẫn là thầy giáo của em” và tất nhiên, anh sẽ tìm cách phải cho, cung cấp tài liệu...đó thầy nên chấp nhận bài học và đó là cách dạy đúng với trách nhiệm mới, đúng với tình cảm thầy – trò.

Có trường học thầy – trò cũ lại cùng công tác trong một cơ quan, một chi bộ với cơ cách dạy nghiêm, dạy chính học thầy – trò cũ – nhân viên...Ta không có thời gian đi vào tình trường học cảm thấy những người học chung là quan hệ hiện tại với những nguyên tắc của nó phải đặt lên trên, nhưng quan hệ cũ vẫn không mất đi mà phải càng làm cho quan hệ mới tốt hơn. Bên cạnh đó, ngoài công việc chung và trách nhiệm trên cơ quan với mới cơ quan, hai người với nhau có thể duy trì quan hệ tình cảm cũ trong đời sống riêng, để đó càng làm cho họ có thêm nguồn tình cảm, một nguồn lực sống.

Tóm lại, quan hệ thầy cũ – trò cũ là mối quan hệ trong sáng, đẹp đẽ nếu không nói là thiêng liêng. Hãy gìn giữ mối quan hệ tốt đẹp đó như một vốn quý của đời, một nguồn tình cảm đáng viên ta trong cuộc sống. Trong sự phát triển của đời sống xã hội, trong dòng chảy của thời gian, quan hệ đó không mất đi mà đan cài vào các quan hệ mới giữa người đã là thầy và người đã là trò, nó không làm sai lệch của quan hệ mới mà chỉ làm cho quan hệ mới đó mềm mại hơn, tốt hơn, tốt đẹp hơn và đó cũng là điều mong muốn của chúng ta khi bàn đến mối quan hệ thầy – trò sau khi học trò đã ra trường, bước vào cuộc sống./.

Nhà giáo, nhà văn Đặng Hiên

